уголовных делах в Украине, в частности количество медиации, тенденции ее применения, категории уголовных делах и стадии уголовного процесса, где применяется данная процедура, а также ее правовые последствия.

Ключевые слова: медиация, уголовное дело, статистика.

Mykytyn Y.I. The practice of mediation in criminal cases in Ukraine today

The article analyzes the practice of mediation in criminal cases in Ukraine, including the number of mediation, trends in its use, the categories of criminal cases and the stage of criminal proceedings, where the procedure is applied, and its legal consequences.

Key words: mediation, criminal case statistics.

Оперук В.І.

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ СВІДКІВ ТА ОЧЕВИДЦІВ РОЗБІЙНОГО НАПАДУ НА БАНКІВСЬКІ УСТАНОВИ

УДК 343.98

Допит – це слідча та судова дія, в процесі якої органи слідства або суд одержують інформацію від допитуваного стосовно обставин, які мають значення для встановлення істини по справі. Суть допиту полягає в спілкуванні слідчого (суду) та допитуваного з метою одержання відомостей (інформації), необхідних для встановлення обставин справи, що розслідується. Особливість одержання інформації полягає в тому, що її джерелом є людина. Тому одержання інформації пов'язано з низкою процесуальних, психологічних та етичних вимог, які відносяться до загальних положень допиту.

Спілкування в ході допиту – це взаємодія допитуючого з допитуваним. Мета першого – одержати об'єктивну інформацію про суб'єктивне відображення – слід пам'яті, а другого – розкрити суб'єктивний образ і передати про нього інформацію [183, с.360-361].

Процесуальний порядок допиту регламентується нормами КПК, дотримання яких є обов'язковим (ст. ст. 107, 143-146, 166-171, 201, 300, 303, 304, 307, 308, 311). Недотримання процесуальних правил проведення допиту є порушенням закону і тягне за собою незаконність проведеної дії та недопустимість використання отриманих показань як джерела доказів [223, с. 62].

Сам же порядок організації і тактики проведення допиту на теоретичному рівні, висвітлений вченими-криміналістами в спеціальній літературі. Дослідженням та розробкою цієї проблеми в різні часи займалась чимала кількість вітчизняних та зарубіжних науковців, тому нам би хотілось відзначити саме тих вчених, які зробили найбільший внесок в розвиток даного поняття саме в нашій державі, це зокрема: В.П. Бахін, В.К. Весельський, П.Д. Біленчук, А.Ф. Волобуєв, В.А.Журавель, В.О. Коновалова, В.Г. Лукашевич, М.В.Салтевський, С.М. Стахівський, В.Ю. Шепітько, та ін.

Метою даної статті є на підставі теоретичного осмислення та аналізу

законодавства і наукової літератури, узагальнення слідчої та судової практики, сучасних теоретичних концепцій науки криміналістики визначити особливості допиту свідків та очевидців розбійних нападів на банківські установи.

Так, в результаті вчинення розбійного нападу на банківську установу, перед СОГ прибувши на місце події, одним із завдань є пошук свідків – очевидців нападу, та свідків, що володіють іншою інформацією про вчинений злочин, так як вони на початковому етапі розслідування є основним джерелом вербальної інформації, як про подію злочину, так і про осіб що його вчинили.

Однак, під час пошуку свідків нападу, слід не забувати, що осіб зазначеної категорії, залежно від суб'єктивного відношення до даної події можна умовно поділити на дві групи: а) особи, що сприймають цю подію як злочин; та б) особи, що не усвідомлюють сприйняте як злочин. У зв'язку з цим, показання осіб цих двох категорій при однаковому сприйнятті однієї і тієї ж події будуть різними [2, с.8].

Провівши аналіз архівних кримінальних справ про злочини даної категорії нами було умовно поділено свідків, залежно від суб'єктивного відношення до події злочину, та повноти показань, що дають ці особи, на дві групи:

а) особи, що сприймають дану подію як злочин:

- працівники банківської установи (касири, та інший персонал, що забезпечує роботу банку);

- працівники охоронних структур, які здійснюють охорону банківської установи;

- особи, які на момент нападу з якихось особистих причин знаходились в приміщенні банку;

Згідно проведених нами досліджень по кримінальних справах, інформація про подію, та прикмети осіб що вчинили напад, в 90% випадків отримується саме від цієї категорія очевидців.

б) особи, що не усвідомлюють сприйняте як злочин:

- особи, що знаходились неподалік банківської установи, в момент розбійного нападу і могли спостерігати за даною подією. Сюди можна віднести працівників кіосків, сусідніх магазинів, барів та їхніх відвідувачів, водіїв таксі, маршрутних автобусів, пішоходів, що знаходились неподалік.

Однак, слідчому не слід опускати допит цієї категорії осіб, так як від них можна також отримати важливу інформацію як про обставини нападу в цілому, так і про якісь окремі деталі, що можуть суттєво допомогти слідчому під час розслідування цього розбійного нападу.

Беручи до уваги те, що при вчиненні розбійного нападу на банківську установу, слідчий в більшості випадків розпочинає допит з осіб, що є потерпілими, чи були безпосередніми свідками нападу, необхідно зупинитись на особливостях допиту саме цієї категорії осіб. Переважна більшість інформації про обставини вчиненого нападу отримується саме від даної категорії осіб.

Потерпілими, що були безпосередніми очевидцями при вчиненні

розбійного нападу на банк є персонал банку та охоронці. В деяких випадках сторонні особи, які з тієї чи іншої причини знаходились в приміщенні банку, можуть також бути як свідками так і потерпілими, за умови застосування стосовно них злочинцями фізичного або психічного насилля.

Основна мета допиту очевидців – отримання від них детальної інформації про обставини вчиненого нападу, прикмети кожного з учасників нападу, характеру та розміру викрадених матеріальних цінностей, обставини, що сприяли нападу [128, с. 59-60].

Допит потерпілих та свідків має важливе значення для розслідування розбійного нападу на банк, оскільки зазначені особи безпосередньо сприймали всі обставини нападу і своїми показаннями можуть надати суттєву допомогу слідчому.

Для досягнення поставленої перед собою, мети під час допиту, слідчому необхідно насамперед встановити психологічний контакт з допитуваним.

Під психологічним контактом розуміється встановлення такої атмосфери спілкування слідчого та допитуємого, яка забезпечить готовність і бажання обмінюватись інформацією, сприймати її, прислуховуватись до доказів співрозмовників [9, с. 6].

В процесі налагодження психологічного контакту, перед слідчим стоїть завдання переконати потерпілого та свідків в необхідності дачі правдивих показань стосовно обставин вчиненого розбійного нападу.

Ми цілком підтримуємо думку В.Г.Лукашевича, який у своїй праці зазначив, що «…встановлення психологічного контакту – це цілеспрямована, запланована діяльність слідчого з організації та управління рухом інформації в процесі спілкування, яка спрямована на створення умов, що забезпечують його розвиток у потрібному для досягнення поставленої мети напрямку і здійснюється впродовж усієї процедури розслідування [124, с.41].

Особливістю допиту потерпілих та свідків – очевидців розбійного нападу на банк, є те, що дані особи можуть бути як потерпілими та свідками злочину, так і – «пасивними» співучасниками розбійного нападу. Тому слідчому з урахуванням цієї особливості необхідно продумати такий перелік запитань, та скласти план допиту, щоб в процесі його проведення слідчий встановив причетність або не причетність цих осіб до нападу.

Також слід пам'ятати, що при розслідуванні злочинів цієї категорії трапляються випадки коли на потерпілих та свідків чи їхніх родичів, може чинитися тиск (погрози, підкуп, шантаж), зі сторони злочинців, чи їхнього оточення, це може призвести до дачі не об'єктивних (приховування певних деталей, фактів злочину) показань свідками та потерпілими.

У разі виникнення такої ситуації, слідчому необхідно вияснити причину, що призвела до цього, та вжити всіх необхідних заходів у відповідності до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, що беруть участь в кримінальному судочинстві» [167], та ст.ст. 521, 522, 523 КПК України, щодо її усунення.

Окрім заходів передбачених законом, слідчому під час бесіди необхідно переконати потерпілого та свідків в необхідності дачі правдивих показань відносно обставин вчиненого розбійного нападу. Зазначена мета досягається шляхом ствердження слідчого про неминучість покарання; про те, що свідчення потерпілого мають суттєве значення для розкриття злочину і розшуку злочинців; що вони дозволяють запобігти можливі подальші негативні наслідки вчиненого розбійного нападу і будуть сприяти встановленню об'єктивної істини по справі.

Після налагодження психологічного контакту, слідчий попереджає потерпілого про кримінальну відповідальність за дачу завідома неправдивих показань про злочин згідно ст. ст. 383, 384 КК України, а свідка ще й за відмову від дачі показань ст. 388 КК України, та приступає до проведення безпосереднього допиту.

Провівши аналіз криміналістичної літератури з даного питання, нами було розроблено приблизний перелік запитань, які слідчому необхідно задавати потерпілим та свідкам, що були безпосередніми очевидцями нападу, для отримання об'єктивної інформації про обставини вчиненого злочину. До них ми віднесли:

- коли та при яких обставинах був вчинений напад;
- яким способом злочинці проникли в приміщення банку;
- кількість злочинців, що нападали, та максимально детальний опис кожного із них;
- хто з нападаючих був найбільш активний, та координував роботу інших;
- якими засобами маскування зовнішності користувалися злочинці;
- чи були злочинці озброєні, якщо так то чим саме [159, с.323];
- чи застосовували нападники зброю, якщо так, то хто саме із злочинців її застосовував, та які наслідки її застосування;
- як пересувалися злочинці по приміщенні банку, яких предметів торкалися, якою мовою перемовлялися між собою, чи називали один одного по імені, прізвищу, кличках;
- характер та послідовність насильницьких дій, чи погроз зі сторони кожного із злочинців;
- яка була поведінка касира, охоронця, відвідувачів банку, до, під час, та після нападу;
- чи чинив хтось із персоналу банку опір нападникам, якщо так то хто і в чому він виражався;
- які сліди на одязі та тілі нападників, могли залишитись в результаті цього опору [43, с.32-33];
- які пошкодження, та при яких обставинах були нанесені потерпілому, чи його одягу в момент вчинення нападу;
- чи може допитуваний впізнати нападників, якщо так то за якими ознаками;

- в якому напрямку зникли злочинці з місця події, чи використовували вони при цьому транспортний засіб, якщо так, то чи не міг би допитуваний вказати на його прикмети;
- чи не бачив допитуваний осіб, що нападали, раніше, до вчинення злочину;
- які матеріальні цінності стали предметом злочинного посягання, їх індивідуальні ознаки(вид упаковки, номінал купюр, кількість купюр в пачці, помітки на пачці, купюрах, та ін.);
- які сліди могли залишитись на купюрах, пачках в результаті нападу;
- у якому саме місці зберігались матеріальні цінності, що були викрадені на момент вчинення нападу, та на яку суму завдані збитки;
- яким способом злочинці відкрили сейф, чи інше сховище де зберігались матеріальні цінності (спеціально приготовленими знаряддями, чи ключем, який забрали в касира);
- якщо ключем, то як цей ключ потрапив в руки злочинців;
- яка причина того, що персонал банку та охоронці не скористались технічними засобами охоронної сигналізації.

Наведене нами коло запитань, не є вичерпними, так як вони можуть змінюватись залежно від конкретних обставин вчиненого розбійного нападу, слідчої ситуації, а також від об'єктивності інформації, яку слідчий отримає від допитуваного.

Об'єктивність інформації не можна ототожнювати з її достовірністю. Об'єктивність означає її відповідність (рівність) раніше сприйнятому та сформованому суб'єктивному образові.

Для правильної оцінки показань, які дають допитувані, та їх використання у ході слідства виключно важливе значення має врахування умов сприйняття подій, що цікавлять слідство. У процесі розслідування слідчий нерідко зіштовхується з тим, що учасники або очевидці однієї і тієї ж події, по різному відтворюють її обставини. Це пояснюється позицією, яку займає допитуваний у цій ситуації, його світоглядом, колом інтересів і намірів. У інших випадках це може бути пов'язано з особливостями особи у сприйнятті, зберіганні в пам'яті та відтворенні інформації [35, с.5].

Такої ж думки дотримується і П.Д. Біленчук, який зазначив, що «…об'єктивність інформації, що одержується під час допиту, перш за все залежить від психологічної позиції допитуваного – бажає він чи ні давати правдиві свідчення або збирається приховувати правду. Навіть, якщо допитуваний дає правдиві (на його думку) свідчення, то і в цьому випадку слідчий обирає тактичні прийоми спілкування, що спрямовані на допомогу допитуваному згадати минуле, відділити реально сприйняте від фантазії, здогадки після сприйняття» [23, с.132-137].

Висновки: з вищевикладеного можемо побачити, що до показань потерпілого та очевидців необхідно відноситись критично, з`ясовуючи при цьому детально кожну дрібницю, яка викликає сумнів у слідчого. Також,

необхідно враховувати, що допит є однією з найпоширеніших та найскладніших слідчих дій, саме тому, для отримання об'єктивної інформації по справі від допитуваного, необхідно володіти тактичними прийомами допиту, які будуть застосовуватись залежно від ситуації, яка виникне перед слідчим, під час розслідування кримінальної справи, та від суб'єкта допиту. Адже, успіх такого допиту буде залежати від того, як вміло слідчий використає арсенал тактичних прийомів, що знаходяться в його розпорядженні, а це вже в свою чергу, буде впливати на якість отриманої інформації від допитуваного.

1. *Алексеев А.М. Психологические особенности показаний очевидцев / А.М. Алексеев. – М., Юрид. лит, 1972. – 104 с.*
2. *Бахін В.П. Тактика допиту / В.П. Бахін, В.К. Весельський. – Навч. посібник. – К., НВТ Правник, 1997. – 64 с.*
3. *Біленчук П.Д. Процесуальні та криміналістичні проблеми дослідження обвинувачуваного (проблеми комплексного вивчення особи обвинувачуваного в стадії попереднього слідства) / П.Д. Біленчук. – Монографія. – К., Атіка, 1999. – 352 с.*
4. *Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) / В.К. Весельський. – Монографія. – К., НВТ Правник – НАВСУ, 1999. – 126 с. Гаухман Л.Д. Расследования грабежей и разбойных нападений / Л.Д. Гаухман, С.С. Степичев. – М., Всесоюз. науч. ислед. ин - т. МВД СССР. 1971. – 90 с.*
5. *Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология: Учебное пособие / В.Е. Коновалова. – Х., Консул, – 1999. – 157 с.*
6. *Лукашевич В.Г. Тактика общения следователя с участниками отдельных следственных действий: Учеб. пособие / В.Г. Лукашевич. – К., НИИ РИО КВШ МВД СССР, 1989. – 88 с.*
7. *Макаренко Е.И. Расследование разбойных нападений с проникновением в жилища: Учеб. пособие / Е.И. Макаренко. – Ташкент: Ташкентская высшая школа МВД СССР, 1991. – 88 с.*
8. *Панов М.І. Настільна книга слідчого: [Наук-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, та ін. – К., Видавничий Дім Ін Юре, 2003. – 720 с.*
9. *Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року №3782 – XII // Відомості Верховної Ради України – №11 – Ст. 296.*
10. *Салтевський М.В. Криміналістика. Навчально-довідковий посібник / М.В. Салтевський. – К., 1996. - 159 с.*
11. *Шепітько В.Ю. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., перероб. і допов. - К., Концерн Видавничий Дім Ін Юре, 2004. – 728 с.*

Оперук В.І. Особливості допиту свідків та очевидців розбійного нападу на банківські установи

В даній статті ми охарактеризували особливості допиту свідків та очевидців розбійного нападу на банківські установи, а також в результаті проведеного аналізу криміналістичної літератури нами було запропоновано приблизний перелік запитань, що необхідно задати слідчому в результаті допиту вищезгаданої категорії осіб.

Ключові слова: допит свідків, очевидців розбійного нападу, банківські установи, мета допиту, категорія осіб, психологічний контакт.

Оперук В.И. Особенности допроса свидетелей и очевидцев разбойного нападения на банковские учреждения

В данной статье мы охарактеризовали особенности допроса свидетелей и очевидцев разбойного нападения на банковские учреждения, а также в результате проведенного анализа криминалистической литературы нами был предложен приблизительный перечень вопросов, что необходимо задать следователю в результате допросу вышеупомянутой категории лиц.

Ключевые слова: допрос свидетелей, очевидцев разбойного нападения, банковские учреждения, цель допроса, категория лиц, психологический контакт.

Operuk V.I. There are features of interrogation of witnesses and eyewitnesses of the robbery attacking bank institutions

In this article we described the features of interrogation of witnesses and eyewitnesses of the robbery attacking bank institutions, and also as a result of the conducted analysis of criminalistics literature the approximate list of questions was offered, that it is necessary to set an investigator as a result to the interrogation of afore-mentioned category of persons.

Keywords: interrogation of witnesses, eyewitnesses of robbery attack, bank institutions, purpose of interrogation, category of persons, psychological contact.